

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

**ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ
У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
ДО РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

МОНОГРАФІЯ

За науковою редакцією
К.Л. Крутій, Л.В. Зданевич

ФОР Цюпак А.А.
Хмельницький – 2025

УДК 378.147.091.12.011.3:373.2/3:001.895

I 66

Рекомендовано до друку вченою радою Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 8 від 28 серпня 2025 р.)

Рецензенти:

Іванова Вікторія Вікторівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної та спеціальної освіти Мукачівського державного університету;

Рейпольська Ольга Дмитрівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу дошкільної освіти Інституту педагогіки НАПН України;

Янкович Олександра Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

I 66 Інноваційні педагогічні технології у підготовці фахівців дошкільної та початкової освіти до роботи в закладах освіти: монографія / за наук. ред. К. Л. Крутій, Л. В. Зданевич. Хмельницький, 2025. 408 с.
ISBN 978-617-513-723-9

У монографії «Інноваційні педагогічні технології у підготовці фахівців дошкільної та початкової освіти до роботи в закладах освіти» висвітлено особливості професійної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності А2 Дошкільна освіта та А3 Початкова освіта в контексті викликів сьогодення.

Матеріали монографії адресовано викладачам і здобувачам закладів вищої освіти, викладачам інститутів післядипломної педагогічної освіти, керівникам і педагогічним працівникам освітніх закладів, а також усім, хто цікавиться питаннями професійної підготовки педагогічних кадрів до роботи в закладах дошкільної та початкової освіти.

УДК 378.147.091.12.011.3:373.2/3:001.895

Статті публікуються в авторській редакції

© Атрощенко Т., Граб О., Деснова І., Дудаш О., Зданевич Л., Крутій К., Молнар Т., Пісоцька Л., Попович О., Цегельник Т., Шоробура І., Ющик Л., 2025.

© Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2025.

ISBN 978-617-513-723-9

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5-7
Шоробура І., Пісоцька Л. Структурно-функціональні моделі підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності	8-39
Атрощенко Т., Дудаш О. Формування фахової компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобами інтерактивних технологій: методологія та практика	40-79
Зданевич Л. Інноваційні підходи до професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дезадаптованими дітьми	80-126
Деснова І. Запровадження технології моделювання в професійній підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування в дітей дошкільного віку основ безпечної поведінки	127-164
Крутий К. Партисипативний підхід та методи навчання в підготовці майбутніх педагогів до застосування soft skills у практичній діяльності в закладах дошкільної освіти	165-215
Цегельник Т. Підготовка майбутніх вихователів до використання інформаційно-комунікаційних технологій з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзивного освітнього середовища	216-252
Молнар Т. Інтерактивні педагогічні технології у підготовці майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах міжкультурності	253-289
Попович О. Інноваційні педагогічні технології у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі	290-329
Граб О. Використання інноваційних педагогічних технологій у підготовці майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку	330-366

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

Тетяна ЦЕГЕЛЬНИК,
*доктор філософії, доцент,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
(м. Тернопіль)*

Анотація. Актуальність проблеми підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі з дітьми зумовлена цифровізацією освітнього простору, зростанням потреб інклюзивного суспільства, оновленням професійних стандартів і викликами, пов'язаними з індивідуалізацією освітнього процесу. У фокусі уваги перебуває здатність майбутнього вихователя ефективно інтегрувати цифрові інструменти в інклюзивне середовище закладу дошкільної освіти з метою підтримки розвитку кожної дитини, зокрема з особливими освітніми потребами. Стрижневою метою підготовки фахівців є формування цифрової, інклюзивної, комунікативної та рефлексивної компетентностей, необхідних для педагогічного супроводу дитини в умовах технологізованої дошкільної освіти. Доведено, що впровадження таких дисциплін, як «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті», «Методика використання інформаційно-комунікаційних технологій у закладі дошкільної освіти», «Комунікація в інклюзивному середовищі», а також активних форм навчання (цифрове моделювання, кейс-аналіз, відеотренінги тощо) є ефективним засобом формування готовності майбутніх вихователів до роботи в цифровому й інклюзивному освітньому просторі. Підкреслено значущість розвитку професійної рефлексії, цифрової етики, навичок альтернативної комунікації, а також здатності адаптувати цифрові

ресурси відповідно до освітніх потреб дітей з різними типами порушень розвитку.

Ключові слова: майбутні вихователі закладів дошкільної освіти, інформаційно-комунікативні технології, інклюзія, діти з особливими освітніми потребами, цифрова компетентність, професійна підготовка, інновації, інклюзивне освітнє середовище.

Abstract. The relevance of preparing future preschool teachers to use information and communication technologies in working with children is determined by the digitalization of the educational space, the growing needs of an inclusive society, the renewal of professional standards, and the challenges associated with the individualization of the educational process. The focus is placed on the ability of future educators to effectively integrate digital tools into the inclusive environment of preschool educational institutions in order to support the development of every child, particularly those with special educational needs.

The central goal of professional training is to develop digital, inclusive, communicative, and reflective competencies that are essential for providing pedagogical support to children in a technologically advanced preschool education context. It has been proven that the introduction of academic disciplines such as “Information and Communication Technologies in Education”, “Methodology of Using Information and Communication Technologies in Preschool Education Institutions”, and “Communication in an Inclusive Environment”, along with the implementation of active learning formats (such as digital modeling, case analysis, video training, etc.), is an effective means of shaping the readiness of future preschool teachers to work within a digital and inclusive educational space.

The significance of developing professional reflection, digital ethics, alternative communication skills, and the ability to adapt digital resources to the educational needs of children with various types of developmental disorders is emphasized.

Keywords: future preschool teachers, information and communication technologies, inclusion, children with special educational

needs, digital competence, professional training, innovations, inclusive educational environment.

Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх вихователів

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується стрімкими змінами в соціально-економічній, культурній та освітній сферах. В умовах глобалізації, динамічного розвитку інформаційно-комунікативних технологій (далі – ІКТ) та активізації інтеграційних процесів, особливої уваги набуває питання якісної підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти. Адже саме дошкільна освіта є важливою ланкою системи неперервної освіти, яка закладає фундамент для подальшого розвитку особистості дитини, формує базові компетентності, необхідні для успішного навчання та життя у сучасному світі.

Вихователь закладу дошкільної освіти (далі – ЗДО) виступає ключовою фігурою у формуванні освітнього середовища, здатного ефективно реалізовувати освітні завдання, сприяти розвитку творчого потенціалу дітей, формувати позитивне ставлення до навчання і суспільних цінностей. Від професійних якостей, компетентності та особистісних характеристик вихователя значною мірою залежить якість дошкільної освіти, а отже, і майбутній успіх вихованців у подальшому освітньому та життєвому шляху [10].

Враховуючи специфіку роботи в умовах інклюзивних груп ЗДО важливим фактором є модернізація педагогічного процесу. В основі підготовки фахівців має бути закладена ідея цінності кожної особи як повноправного учасника соціальних відносин; відповідно, фактична організація освітнього процесу розпочинається із опори навчального курсу на основу інклюзивної педагогіки як науки [17].

В умовах модернізації освітньої галузі особливо актуалізується необхідність формування у майбутніх вихователів професійних компетенцій, які відповідають сучасним вимогам ринку праці та суспільним очікуванням. Зокрема, це стосується вмінь використовувати сучасні освітні технології, здійснювати

індивідуалізацію та диференціацію освітнього процесу, формувати безпечне та інклюзивне освітнє середовище.

Актуальність проблеми підготовки майбутніх вихователів посилюється також зростаючою потребою у висококваліфікованих кадрах, здатних працювати в умовах цифровізації освітнього процесу, ефективно інтегрувати ІКТ у професійну діяльність. Це зумовлює необхідність перегляду та оновлення теоретико-методологічних засад професійної підготовки майбутніх вихователів, зокрема, з акцентом на розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності, уміння працювати з освітніми платформами, застосовувати мультимедійні та інтерактивні методики навчання.

Професійна підготовка вихователя, як стверджує Л. Зданевич, передбачає спеціально організовану підготовку майбутніх фахівців у закладі вищої освіти (далі – ЗВО) на засадах теоретичного підходу із практичною реалізацією в процесі різних форм діяльності [6].

Отже, підготовка майбутніх вихователів є складним і багаторівневим процесом, що ґрунтується на широкому спектрі теоретико-методологічних основ. Вона передбачає формування у студентів не лише професійних знань і практичних умінь, а й цілісної педагогічної свідомості, високого рівня рефлексії, професійної відповідальності та етичної зрілості.

Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх вихователів визначаються комплексом сучасних наукових підходів, концепцій і категорій, які забезпечують якісне формування професійних компетенцій фахівців дошкільної освіти.

Принципи підготовки майбутніх вихователів

Методологічною основою підготовки майбутніх вихователів є також принципи (табл. 1), які забезпечують адаптацію освітнього процесу до індивідуальних і суспільних запитів. Зокрема, варіативність навчальних програм дозволяє реалізовувати різні траєкторії професійного зростання.

Таблиця 1

Принципи підготовки майбутніх вихователів

№	Принцип	Змістове трактування принципу
1.	науковості	підготовка майбутніх вихователів має спиратись на науково обґрунтовані підходи, сучасні теоретичні та емпіричні дослідження в галузі дошкільної освіти.
2.	системності	освітній процес організовується у взаємозв'язку всіх компонентів: теоретичної, практичної, методичної підготовки, що забезпечує формування цілісної професійної компетентності.
3.	гуманістичності	майбутні вихователі мають орієнтуватися на цінності гуманізму, поваги до особистості дитини, її прав, свобод, потреб і потенціалу.
4.	особистісно-орієнтованого підходу	навчання спрямовується на розвиток особистісних якостей майбутнього вихователя, враховує його мотивацію, здібності та професійні прагнення.
5.	інноваційності	майбутніх вихователів готують до впровадження інноваційних технологій та методик, формують готовність до творчого експериментування.
6.	практико-орієнтованості	підготовка забезпечує активну участь студентів у практичних заняттях, педагогічній практиці, тренінгах і семінарах.

7.	компетентнісного підходу	освітній процес спрямований на формування чітко визначених професійних компетентностей, необхідних для ефективного здійснення педагогічної діяльності.
8.	безперервності	підготовка сприяє формуванню установки майбутніх вихователів на безперервне професійне зростання та самовдосконалення впродовж життя.
9.	інтегративності	навчання передбачає інтеграцію знань із різних дисциплін (психологія, педагогіка, методика, філософія освіти), що забезпечує комплексне бачення професійних завдань.
10.	рефлексивності	майбутній вихователь розвиває навички аналізу та самоаналізу власної педагогічної діяльності.

За останні роки науковці значно поглибили наукові розвідки, акцентуючи увагу на інтеграції сучасних освітніх технологій, компетентнісному, особистісно-орієнтованому та рефлексивному підходах у професійній підготовці вихователів.

Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх вихователів

Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх вихователів є сучасною парадигмою педагогічної освіти, яка передбачає формування у студентів чітко визначених компетентностей, необхідних для ефективної професійної діяльності в освітньому середовищі. В основу цього підходу покладено не лише здобуття знань, а й розвиток здатності використовувати їх у практичній діяльності, творчо вирішувати педагогічні завдання, адаптуватися до змінних умов професійного середовища.

Згідно з поглядами Г. Беленької, компетентність розглядається як поєднання теоретичних знань і практичного досвіду, що забезпечують ефективну діяльність у певній сфері діяльності, в нашому випадку – у педагогічній [1].

Зокрема, у дослідженні Т. Бондар та О. Пинзеник розглянуто підходи до формування професійної компетентності вихователів ЗДО як ключового чинника ефективності їх освітньої діяльності [4].

Аналіз досліджень А. Богуш, Л. Березовської, С. Діхтяренко, Н. Маліновської відображає використання компетентнісного підходу як цілісної освітньої стратегії, цей процес охоплює інтеграцію психологічних, педагогічних і методичних засобів, що охоплюють у себе систему підходів, принципів, закономірностей, педагогічних правил, а також форм, методів і технологій навчання. Усе це спрямовано на розвиток у студентів комплексу інтегрованих, ключових та професійно-спеціалізованих компетентностей, необхідних для ефективної педагогічної діяльності у ЗДО [3].

Сутність компетентнісного підходу полягає у переході від традиційного знаннєвого підходу, який був спрямований переважно на засвоєння теоретичних знань, до формування практичних умінь, навичок, професійних та особистісних якостей. Це зумовлює необхідність перебудови освітнього процесу у ЗВО відповідно до нових стандартів, орієнтованих на практичну діяльність, розвиток критичного мислення, комунікативних навичок, соціальної відповідальності та креативності.

Відповідно до професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» сучасний вихователь має володіти такими компетентностями [14, с.6-8]:

загальні: громадянська компетентність; соціальна компетентність; культурна компетентність; лідерська компетентність; підприємницька компетентність; етична компетентність;

професійні: прогностична компетентність (уміння здійснювати планування та передбачати очікувані результати освітньої діяльності, здатність до формулювання цілей, організації власної професійної діяльності та підготовки до реалізації освітнього процесу; уміння

ведення професійної документації, пов'язаної з педагогічною діяльністю);

організаційна компетентність (уміння реалізовувати освітній процес у закладах дошкільної освіти державною мовою; уміння добирати ефективні методики, організаційні форми і засоби навчання з урахуванням індивідуальних особливостей та потреб дітей; здатність до організації провідної для дошкільного віку ігрової діяльності, інших її форм, а також підтримки самостійних ініціатив вихованців; готовність до здійснення освітньої діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами, з урахуванням принципів інклюзивного підходу);

оцінювально-аналітична компетентність (уміння проводити моніторинг якості освітньої діяльності, здійснювати аналіз та інтерпретацію його результатів з метою своєчасного коригування освітнього процесу відповідно до індивідуальних можливостей і потреб дітей; компетентність у визначенні ступеня сформованості ключових компетентностей у вихованців на основі вимог державного стандарту дошкільної освіти);

предметно-методична компетентність (уміння розвивати в дітей ключові компетентності згідно з положеннями державного стандарту дошкільної освіти);

здоров'язбережувальна компетентність (компетентність у створенні умов для фізичної безпеки дітей у закладі дошкільної освіти; уміння забезпечувати психологічну захищеність вихованців шляхом організації сприятливого емоційного клімату в освітньому середовищі);

проектувальна компетентність (уміння створювати та адаптувати освітні простори відповідно до принципів універсального дизайну й індивідуально орієнтованого підходу із застосуванням розумного пристосування);

психо-емоційна компетентність (уміння здійснювати саморефлексію та налагоджувати конструктивну й толерантну взаємодію з учасниками освітнього процесу; здатність оперативно реагувати на зміни, виявляти гнучкість, адаптивність і зберігати психологічну стійкість у напружених ситуаціях);

педагогічне партнерство (уміння налагоджувати результативну професійну комунікацію та співпрацю в межах освітнього процесу; компетентність у залученні всіх учасників освітнього середовища до взаємодії на основі партнерства та розподіленої відповідальності; здатність ефективно працювати в команді, дотримуючись принципів взаємопідтримки та спільного прийняття рішень);

морально-етична компетентність (компетентність у врахуванні культурного, релігійного, соціального та мовного контексту родини під час організації освітнього процесу, з дотриманням принципів толерантності, недискримінації та нейтральності щодо власних переконань і можливих упереджень);

здатність до навчання впродовж життя (уміння здійснювати саморефлексію та об'єктивне оцінювання результатів власної професійної діяльності; компетентність у плануванні та реалізації особистої траєкторії професійного зростання і безперервної самоосвіти);

інформаційно-комунікаційна компетентність (компетентність в орієнтації у сучасному інформаційному просторі та критичному сприйнятті інформації; уміння продуктивно застосовувати інформаційно-комунікаційні технології та електронні освітні ресурси у професійній діяльності; здатність дотримуватись норм цифрової безпеки та відповідальної поведінки в онлайн-середовищі).

У сучасних умовах особливо важливим є розвиток цифрової компетентності вихователів, що передбачає володіння ІКТ, здатність інтегрувати цифрові ресурси в освітній процес, ефективно використовувати дистанційні форми роботи з дітьми та їхніми родинами.

Дослідниці Г. Захарова, Ю. Силенко, Т. Цегельник, трактують інформаційно-цифрову компетентність як інтегровану систему знань, умінь і навичок, що забезпечує ефективне використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійному, особистому й соціальному вимірах у контексті сучасного інформаційного суспільства. Вони підкреслюють, що педагог, який прагне бути конкурентоспроможним,

повинен мислити інноваційно, що є необхідною умовою для вирішення складних педагогічних завдань і впровадження новітніх активних форм навчання. У цьому зв'язку важливе місце посідає формування метанавичок – таких спеціалізованих умінь, які дозволяють ефективно організовувати взаємодію на засадах партнерства, проєктувати освітні технології та впроваджувати їх на практиці, а також керувати власним навчанням і професійним розвитком [16, с. 32].

Формування компетентностей здійснюється за допомогою різноманітних педагогічних технологій: кейс-методів, проєктного навчання, проблемного навчання, тренінгів, інтерактивних занять. Важливим аспектом є практична підготовка, яка передбачає проходження педагогічної практики, стажування в закладах дошкільної освіти, участь у педагогічних майстернях, де студенти можуть набути реального досвіду роботи.

Забезпечення ефективності компетентнісного підходу до підготовки майбутніх вихователів потребує створення відповідних умов: оновлення змісту освітніх програм, підвищення кваліфікації викладачів, створення ресурсної бази, що сприяє інтеграції теорії та практики, налагодження партнерських зв'язків із закладами дошкільної освіти для реалізації якісної практичної підготовки.

Отже, компетентнісний підхід у підготовці майбутніх вихователів є ключовим для формування сучасного педагога, здатного до ефективної, творчої та відповідальної діяльності в умовах швидких соціально-культурних змін, що є необхідною умовою якісної дошкільної освіти.

Особистісно-орієнтований підхід до підготовки майбутніх вихователів

Особистісно-орієнтований підхід до підготовки майбутніх вихователів є важливою сучасною парадигмою педагогічної освіти, яка передбачає орієнтацію освітнього процесу на особистість студента, його індивідуальні особливості, потреби, здібності та потенціал. Цей підхід ґрунтується на гуманістичній психології та педагогіці, які визнають особистість студента найвищою цінністю освітнього процесу

та забезпечують створення умов для повноцінного особистісного розвитку та професійного зростання.

Науковці О. Доманюк, Ю. Тимош визначають одним із ключових напрямів підготовки вихователів у контексті особистісно-орієнтованого підходу є розвиток моральної сфери здобувачів вищої освіти. Це передбачає формування в них стійких переконань, етичної поведінки, здатності до гуманних взаємин, доброзичливої взаємодії та взаємопідтримки. Важливим є також виховання моральних цінностей, високого рівня моральної свідомості, моральних потреб, емоційної чутливості, а також набуття навичок і звичок етично обґрунтованої поведінки в різних сферах життєдіяльності. Особлива увага приділяється засвоєнню моральних норм, прагненню до постійного самовдосконалення та дотриманню принципів загальнолюдської етики [5].

Особистісно-орієнтований підхід передбачає перехід від традиційних педагогічних моделей, що акцентують увагу на передачі знань, до моделей, які враховують унікальність кожного студента, сприяють розвитку його активності, самостійності та творчості. В основу цього підходу покладено принцип поваги до особистості студента, визнання його права на власний темп навчання та розвиток, індивідуальний стиль діяльності [18].

У рамках особистісно-орієнтованого підходу педагог виступає не просто як носій інформації, а як наставник, фасилітатор, який допомагає студентам самостійно знаходити відповіді на питання, ставити перед собою професійні цілі, розвивати навички саморегуляції, критичного мислення, рефлексії та творчого вирішення педагогічних завдань.

Основними принципами особистісно-орієнтованого підходу є:

1. Індивідуалізація навчання – врахування особливостей кожного студента, його здібностей, інтересів, темпу навчання, стилю пізнавальної діяльності.
2. Саморозвиток – створення умов для самостійного здобуття знань, розвитку професійних навичок та особистісних якостей.

3. Гуманізм – орієнтація освітнього процесу на повагу до особистості студента, створення атмосфери довіри, взаєморозуміння, підтримки та співпраці.

4. Активність – стимулювання активної участі студентів у навчально-виховному процесі, розвиток їхньої ініціативи, відповідальності за власне навчання та професійне зростання.

Для реалізації особистісно-орієнтованого підходу у підготовці майбутніх вихователів використовуються різноманітні педагогічні технології: інтерактивні методи навчання (тренінги, дискусії, мозкові штурми), які дозволяють студентам активно включатися у процес навчання, висловлювати власні думки, розвивати комунікативні навички; проєктне навчання, що сприяє розвитку самостійності, творчості, навичок планування та реалізації педагогічних проєктів; рефлексивні технології, які забезпечують аналіз студентами власної навчальної та професійної діяльності, розвиток навичок самоаналізу, самокорекції та самовдосконалення; педагогічні практики, під час яких студенти отримують можливість безпосередньо взаємодіяти з дітьми, застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності, набувати досвіду педагогічної роботи у реальних умовах.

Особистісно-орієнтований підхід передбачає розвиток таких ключових особистісних якостей майбутніх вихователів:

- емпатії – здатності розуміти та співпереживати почуттям дітей та їхніх батьків, створювати атмосферу емоційної підтримки та довіри;

- відповідальності – усвідомлення значення своєї педагогічної діяльності, вміння брати на себе відповідальність за результати роботи з дітьми;

- креативності – здатності до творчого підходу у вирішенні педагогічних завдань, використання нестандартних, інноваційних форм і методів роботи;

- толерантності – поваги до різноманітності, вміння приймати індивідуальні особливості кожної дитини, формувати інклюзивне освітнє середовище;

- самоорганізації – здатності ефективно планувати та організовувати власну професійну діяльність, контролювати її результати, вчасно коригувати свої дії;

- рефлексивності – здатності критично оцінювати власні педагогічні дії, аналізувати їх ефективність та постійно працювати над їх удосконаленням.

Для ефективного впровадження особистісно-орієнтованого підходу необхідно створити відповідні організаційно-педагогічні умови: адаптацію освітніх програм до потреб студентів, забезпечення кваліфікованого супроводу викладачами, наявність сучасних ресурсів для навчання, сприяння створенню комфортного психологічного клімату в навчальному закладі.

Отже, особистісно-орієнтований підхід є ефективною педагогічною стратегією, що дозволяє підготувати вихователів нового покоління – компетентних, креативних, здатних до саморозвитку та адаптації до змін у професійному середовищі. Цей підхід не лише сприяє розвитку професійних навичок майбутніх педагогів, але й формує в них важливі особистісні якості, необхідні для ефективної діяльності в сучасному освітньому просторі.

Рефлексивний підхід до підготовки майбутніх вихователів

Рефлексивний підхід, який активно досліджують сучасні українські науковці, зокрема І. Романюк, забезпечує формування у майбутніх вихователів здатності до глибокого осмислення власної педагогічної діяльності, усвідомлення своїх професійних дій та їх наслідків. Він є важливою передумовою професійного самовдосконалення педагога, сприяє формуванню педагогічної культури й відповідальності за результати освітнього процесу [7].

Рефлексивний підхід до підготовки майбутніх вихователів є важливою сучасною педагогічною стратегією, яка базується на здатності студентів аналізувати власний досвід, оцінювати свої дії, усвідомлювати власні професійні позиції та коригувати свою діяльність для підвищення ефективності педагогічної роботи. Рефлексія є

центральною категорією цього підходу і визначається як процес самопізнання, самоспостереження та самооцінки, спрямований на усвідомлення студентами своїх професійних та особистісних якостей.

Сутність рефлексивного підходу полягає у створенні освітнього середовища, яке стимулює студентів до постійного аналізу власної діяльності, дозволяє їм оцінити правильність своїх педагогічних рішень, зрозуміти причини успіхів або невдач, а також визначити шляхи подальшого професійного та особистісного зростання. Такий підхід допомагає майбутнім вихователям формувати критичне мислення, аналітичні здібності, розвивати навички самоорганізації та самовдосконалення [7].

Основними принципами рефлексивного підходу є:

1. Усвідомленість – здатність студента чітко усвідомлювати та аналізувати свої педагогічні рішення та вчинки.
2. Критичність – формування навичок критичної оцінки власної діяльності та готовності до її коригування.
3. Постійність – систематичне здійснення рефлексивної діяльності, що сприяє безперервному професійному розвитку.
4. Відкритість – готовність студента до сприйняття зворотного зв'язку від викладачів, колег, дітей та їхніх батьків, що дозволяє покращувати свою професійну діяльність.

У рамках рефлексивного підходу педагогічна діяльність розглядається як циклічний процес, що складається з таких етапів:

- постановка завдання або проблеми;
- виконання педагогічних дій;
- аналіз та оцінка результатів власної діяльності;
- визначення шляхів удосконалення своєї професійної роботи.

Для ефективної реалізації рефлексивного підходу використовуються різноманітні педагогічні технології:

- рефлексивні щоденники – ведення записів студентами щодо аналізу своєї педагогічної діяльності, опис власних відчуттів, вражень, труднощів та досягнень;

- кейс-методи – аналіз реальних або змодельованих педагогічних ситуацій, що дозволяє студентам усвідомити різні аспекти педагогічної діяльності, оцінити можливі варіанти дій та наслідки;

- відеоаналіз – перегляд та аналіз записів власних педагогічних занять для визначення сильних та слабких сторін своєї діяльності;

- групові дискусії та обговорення – створення умов для обміну думками, зворотного зв'язку, що допомагає студентам отримати зовнішню оцінку своєї діяльності та розширити своє розуміння педагогічних ситуацій.

Рефлексивний підхід сприяє формуванню таких ключових компетентностей майбутніх вихователів:

- рефлексивна компетентність – здатність аналізувати власну педагогічну діяльність, визначати причини своїх успіхів та невдач, розробляти стратегії самовдосконалення;

- критичне мислення – вміння об'єктивно оцінювати власні дії, приймати обґрунтовані рішення, прогнозувати наслідки своїх педагогічних дій;

- саморегуляція – здатність планувати, контролювати та коригувати власну професійну діяльність, ефективно використовувати свій час та ресурси;

- комунікативні навички – вміння вести конструктивний діалог, враховувати думки інших, отримувати та надавати конструктивний зворотний зв'язок;

- емоційна грамотність – здатність розпізнавати та керувати власними емоціями, розуміти емоції інших, створювати позитивний емоційний клімат у взаємодії з дітьми та дорослими.

Для реалізації рефлексивного підходу необхідні відповідні умови:

- створення атмосфери довіри та підтримки в освітньому середовищі, яка дозволяє студентам відкрито ділитися своїми думками та почуттями;

- адаптація освітніх програм для включення рефлексивних компонентів у навчальний процес;
- забезпечення кваліфікованого супроводу викладачами, які виступають наставниками у процесі рефлексивного аналізу;
- надання доступу до сучасних освітніх ресурсів та інструментів, що сприяють рефлексії (електронні щоденники, платформи для обговорень, онлайн-форуми тощо).

Отже, рефлексивний підхід до підготовки майбутніх вихователів забезпечує розвиток професійних та особистісних якостей, необхідних для ефективної педагогічної діяльності. Він дозволяє студентам постійно аналізувати та вдосконалювати власну діяльність, формує їхню здатність до самокритичності та професійного зростання, що є основою успішної роботи в сучасному освітньому просторі.

Як зазначають, М. Карпенко, П. Микитенко, важливою складовою теоретико-методологічних засад є інтеграція сучасних освітніх технологій, зокрема інтерактивних і цифрових технологій навчання. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, таких як мультимедійні презентації, освітні платформи, віртуальні середовища, забезпечує активізацію пізнавальної діяльності студентів, формування їхніх цифрових компетенцій та навичок роботи з інформацією, що особливо актуально в умовах цифровізації суспільства [9; 11].

Отже, теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх вихователів у сучасному українському освітньому просторі передбачають інтеграцію компетентнісного, особистісно орієнтованого, рефлексивного підходів та сучасних освітніх технологій, що дозволяє забезпечити комплексне формування висококваліфікованих педагогічних кадрів, здатних успішно вирішувати сучасні професійні виклики.

Організація інклюзивного освітнього середовища у ЗДО

Інклюзивне освітнє середовище у ЗДО є сучасним і актуальним підходом, спрямованим на забезпечення рівних можливостей для навчання, розвитку та соціалізації усіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, психічних, інтелектуальних або інших особливостей. Цей підхід передбачає створення таких умов, які дозволяють кожній дитині максимально реалізувати власний потенціал, почуватися комфортно і захищено у освітньому просторі, активно взаємодіяти з однолітками та педагогами.

Інклюзивне освітнє середовище ґрунтується на принципах рівності, поваги до різноманітності, доступності освіти та соціальної інтеграції. Головною метою інклюзивного підходу є не просто перебування дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП) у групах загального розвитку, а забезпечення їм повноцінної участі в освітньому процесі, розвиток соціальних навичок та самостійності, підготовка до подальшого успішного навчання та життя у суспільстві.

Основні компоненти інклюзивного освітнього середовища у ЗДО:

1. Фізична доступність – створення умов, що дозволяють дітям з ООП безперешкодно пересуватися та користуватися всіма приміщеннями і територією закладу (спеціально обладнані приміщення, пандуси, поручні, адаптовані меблі).

2. Навчальна доступність – адаптація освітніх програм, методик, дидактичних матеріалів відповідно до індивідуальних потреб та можливостей дітей.

3. Соціально-психологічна доступність – формування атмосфери прийняття та поваги, створення сприятливого психологічного клімату, попередження стигматизації та дискримінації.

4. Кадрове забезпечення – наявність у закладі кваліфікованих фахівців (психологів, дефектологів, логопедів), які надають підтримку дітям, батькам та педагогам.

Для створення інклюзивного середовища важливими є такі умови:

- професійна підготовка педагогічного персоналу, орієнтована на розвиток інклюзивної компетентності, яка охоплює

знання та вміння працювати з дітьми з різними особливостями розвитку;

- активна взаємодія з батьками дітей, залучення їх до освітнього процесу, надання консультативної та психологічної підтримки.

- формування інклюзивної культури серед педагогів, дітей та батьків, що базується на цінностях толерантності, взаємоповаги та емпатії.

Інклюзивний підхід передбачає індивідуалізацію освітнього процесу, яка забезпечується розробкою індивідуальних освітніх програм для дітей з ООП. Ці програми дозволяють враховувати особливості розвитку кожної дитини, ставити досяжні цілі, підбирати відповідні методики та засоби навчання.

Важливу роль в інклюзивному середовищі відіграє команда психолого-педагогічного супроводу, яка забезпечує постійний моніторинг розвитку дитини, надає необхідну підтримку педагогам, проводить корекційно-розвиткову роботу.

Ефективність інклюзивного освітнього середовища у ЗДО значною мірою залежить від правильного вибору методів та форм роботи з дітьми. Найбільш ефективними є:

- ігрові методики – допомагають дітям засвоювати знання та навички у природних умовах, сприяють розвитку комунікативних та соціальних умінь;

- сенсорна інтеграція – дозволяє дітям з різними сенсорними порушеннями краще адаптуватися до навколишнього середовища, розвивати сенсорні навички;

- арт-терапевтичні методики – забезпечують емоційний розвиток, допомагають дітям висловлювати свої почуття та переживання, знижують рівень тривожності.

Інклюзивне освітнє середовище має низку переваг: сприяє формуванню соціальних навичок у всіх дітей, їхній адаптації до життя в різноманітному суспільстві; зменшує соціальну ізоляцію дітей з ООП; стимулює педагогів до професійного зростання, розвитку нових компетентностей; виховує у дітей та дорослих позитивні ставлення до

різноманітності, толерантність, повагу до індивідуальних особливостей кожного.

Отже, створення інклюзивного освітнього середовища у ЗДО є важливою умовою сучасної освіти, що забезпечує повноцінний розвиток усіх дітей, формує в них навички взаємодії, сприяє успішній соціалізації та адаптації у суспільстві. Інклюзивне навчання є не лише вимогою часу, а й важливим елементом формування демократичного, толерантного суспільства, в якому кожна дитина має рівні права та можливості для розвитку.

Категорії дітей з особливими освітніми потребами

У контексті реалізації інклюзивного навчання особливої уваги потребує вивчення категорій дітей дошкільного віку з ООП, що зумовлює необхідність наукового аналізу специфіки їх розвитку, освітніх запитів, психолого-педагогічного супроводу та адаптації в умовах ЗДО.

Відповідно до положень Закону України «Про освіту», до осіб з особливими освітніми потребами належать ті, хто потребує постійної або тимчасової підтримки у процесі здобуття освіти [13]. Такий підхід акцентує увагу на необхідності створення інклюзивного освітнього середовища, яке забезпечувало б умови для всебічного розвитку та ефективного навчання дітей з різноманітними потребами. У цьому контексті особливо важливо впроваджувати індивідуалізовані освітні траєкторії та адаптивні педагогічні підходи, що сприятимуть інтеграції дітей у навчальне середовище й соціум загалом.

Згідно з положеннями Міжнародної класифікації стандартів освіти (ISCED), особливі освітні потреби розглядаються як такі, що вимагають залучення додаткових ресурсів для забезпечення ефективного навчання [19]. До таких ресурсів належать: фахівці, які супроводжують і підтримують освітній процес; спеціалізовані навчальні матеріали, у тому числі корекційні та допоміжні засоби; а також фінансова підтримка у вигляді цільових бюджетних витрат, спрямованих на надання спеціалізованих послуг .

Отже, діти з особливими освітніми потребами – це особи, які мають різні порушення розвитку (фізичного, психічного, мовленнєвого, інтелектуального тощо), що перешкоджають їхньому повноцінному засвоєнню освітніх програм у загальноприйнятих умовах без додаткової допомоги.

М. Порошенко визначає такі основні категорії дітей дошкільного віку з ООП [12, с. 81-82]:

1. *Діти з порушеннями слуху* (ця категорія охоплює глухих, слабочуючих та пізнооглухлих дітей. Їм властиві труднощі у формуванні мовлення, обмеження в комунікативній сфері, що позначається на когнітивному, соціальному та емоційному розвитку. Для ефективного розвитку необхідна корекційна робота, спрямована на розвиток слухового сприймання, зорово-моторної координації, альтернативних способів комунікації).

2. *Діти з порушеннями зору* (діти з повною втратою зору (сліпі), з частковими порушеннями (слабозорі), а також з функціональними розладами зорового аналізатора. Порушення зору впливають на розвиток просторових уявлень, пізнавальної активності, рухової сфери. У роботі з цією категорією застосовуються тактильні, слухові та компенсаторні методики, спеціальні дидактичні матеріали).

3. *Діти з інтелектуальними порушеннями* (діти з легкою, помірною, тяжкою та глибокою інтелектуальною недостатністю. Їх характеризує затримка у формуванні пізнавальної сфери, емоційно-вольових процесів, мовлення. В освітньому процесі використовуються адаптовані програми, методи індивідуалізації, засоби сенсорного та ігрового розвитку).

4. *Діти із затримкою психічного розвитку* (ЗПР) (відзначаються нерівномірністю психічного розвитку, переважно через соціальні, медико-біологічні або психогенні чинники. Такі діти мають знижену пізнавальну активність, нестійкість уваги, низький рівень довірливої діяльності. Корекційна робота орієнтована на стимулювання загального розвитку, підвищення рівня соціальної адаптації).

5. *Діти з порушеннями опорно-рухового апарату (ОРА)* (ця категорія охоплює дітей з дитячим церебральним паралічем, вродженими чи набутими вадами рухового апарату. Вони мають порушення рухової активності, координації, моторики, що впливає на загальний розвиток і пізнавальні функції. Потребують фізичної реабілітації, ерготерапії, логопедичного супроводу).

6. *Діти з порушеннями мовлення* (діти із загальним недорозвитком мовлення, фонетико-фонематичними та лексико-граматичними порушеннями, заїканням, ринолалією тощо. Вони мають труднощі в артикуляції, словниковому запасі, граматичному оформленні мовлення. Необхідні індивідуальні логопедичні заняття, ігрові вправи, формування фонематичного слуху).

7. *Діти з розладами аутистичного спектра (РАС)* (діти, у яких спостерігаються специфічні труднощі у соціальній взаємодії, комунікації, поведінковій гнучкості. Спостерігаються сенсорні особливості, ригідність, труднощі з адаптацією. Ефективними є методики прикладного аналізу поведінки (АВА), візуальна підтримка, сенсорна інтеграція).

8. *Діти з емоційно-вольовими порушеннями* (сюди відносяться діти з підвищеним рівнем тривожності, агресивності, гіперактивності, а також ті, хто страждає від наслідків психотравм. Психолого-педагогічна робота передбачає використання методів арттерапії, казкотерапії, емоційного тренінгу).

9. *Діти з комплексними порушеннями або коморбідними станами* (це діти з поєднаними порушеннями (наприклад, порушення слуху й інтелекту, зір і мовлення). Потребують мультидисциплінарного підходу, комплексної діагностики, поєднання різних видів корекційної підтримки).

10. *Діти з соціальними ризиками* (неблагополучне середовище, внутрішньо-переміщені особи, діти війни) (діти часто мають вторинні порушення розвитку, соціальну дезадаптацію, тривожність, недовіру до дорослих. Потребують психосоціальної підтримки, стабільного середовища, індивідуалізованого підходу).

Для кожної категорії дітей з ООП необхідна розробка індивідуального освітнього маршруту, який враховує тип порушення, рівень розвитку, ресурсне середовище та можливості дитини. Такий підхід передбачає: створення індивідуального плану розвитку; міждисциплінарну співпрацю фахівців; тісну взаємодію з батьками; адаптацію середовища та програм; регулярний моніторинг динаміки розвитку дитини.

У межах сучасної системи інклюзивного навчання вкрай важливою є систематизація знань про різні категорії дітей дошкільного віку з ООП. Дошкільний вік є сенситивним періодом, коли педагогічний вплив має вирішальне значення для подальшого розвитку особистості. Правильне визначення потреб дитини, зумовлених її індивідуальними особливостями або порушеннями розвитку, дозволяє своєчасно застосовувати адекватні корекційно-розвиткові, навчальні та виховні стратегії. У таблиці подано систематизовану інформацію про основні категорії дітей з ООП у дошкільному віці та описано характерні освітні потреби, які слід враховувати при організації освітнього процесу в ЗДО (табл. 2.).

Таблиця 2

Категорії дітей дошкільного віку та їхні особливі освітні потреби

№	Категорія дітей з ООП	Характерні особливості розвитку	Особливі освітні потреби
1.	Діти з порушеннями слуху	Недорозвиток мовлення, обмежене слухо-сприймання, труднощі комунікації	Використання жестової мови, сурдопедагогіка, зорово-слухові матеріали
2.	Діти з порушеннями зору	Складнощі у формуванні просторових уявлень, координації, моторики	Тактильні засоби, адаптовані іграшки, використання аудіосупроводу, шрифт Брайля

3.	Діти з інтелектуальними порушеннями	Знижена пізнавальна активність, порушення мислення, мови, пам'яті	Просте і чітке інструктажування, повторення, індивідуалізація завдань
4.	Діти із затримкою психічного розвитку	Нерівномірний розвиток, емоційна нестабільність, низька довільність	Гнучкий темп навчання, додаткова мотивація, стабільний режим
5.	Діти з порушеннями мовлення	Порушення мовлення (звук, лексика, граматики)	Логопедична підтримка, розвиток фонематичного слуху, мовні ігри
6.	Діти з порушеннями опорно-рухового апарату	Обмеження рухової активності, труднощі з самообслуговуванням	Адаптація середовища, фізична реабілітація, розвиток дрібної моторики
7.	Діти з розладами аутистичного спектра (РАС)	Соціальна ізоляція, ригідна поведінка, сенсорні порушення	Структурованість, візуальна підтримка, індивідуальні заняття
8.	Діти з емоційно-вольовими порушеннями	Нестійкість настрою, імпульсивність, низький контроль емоцій	Терапевтичні методики, позитивне підкріплення, створення передбачуваного середовища
9.	Діти з комплексними (коморбідними) порушеннями	Комбінація кількох видів порушень (наприклад, мовлення і зору)	Комплексна підтримка, індивідуальні освітні маршрути, мультидисциплінарний підхід

10	Діти із соціальними ризиками	Травматичний досвід, нестабільне емоційне середовище	Психологічна підтримка, стабільність режиму, розвиток довіри до дорослого
----	------------------------------	--	---

Ця класифікація не є вичерпною, проте вона дозволяє педагогам, фахівцям інклюзивної команди та батькам краще розуміти потреби дітей, з якими вони працюють. Важливо пам'ятати, що освітні потреби дітей не є сталими – вони змінюються в динаміці розвитку та залежно від зовнішніх умов. Тому педагогічний процес у ЗДО повинен бути гнучким, індивідуалізованим і чутливим до змін.

Отже, інклюзія розглядає всіх дітей як рівноправних учасників освітнього процесу. Застосування диференційованих, адаптивних і інноваційних підходів забезпечує можливість кожній дитині розвиватися в комфортному для неї темпі й у відповідних умовах. Наукова обґрунтованість категорій дозволяє фахівцям здійснювати системну підтримку та ефективно реалізовувати педагогічну діяльність у закладах дошкільної освіти.

Використання інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) у закладі дошкільної освіти

У сучасному освітньому просторі особливої актуальності набуває впровадження ІКТ у процес організації освітньої діяльності в закладах дошкільної освіти. ІКТ розглядаються як сукупність технічних, програмних та педагогічних засобів, що забезпечують ефективне збирання, збереження, обробку, передачу та візуалізацію інформації з метою навчання, розвитку та виховання дитини.

ІКТ у дошкільній освіті – це сукупність засобів, методів і форм організації освітнього процесу, що передбачають використання цифрових пристроїв (комп'ютери, планшети, інтерактивні дошки), програмного забезпечення (навчальні ігри, додатки, мультимедіа) та мережевих ресурсів (електронні платформи, хмарні сервіси). Їх мета –

посилити мотивацію дітей до пізнання, сприяти формуванню навичок XXI століття, зокрема: критичного мислення, комунікації, колаборації та креативності.

Визначаючи сутність ІКТ у ЗДО, науковці наголошують на інтеграційному характері цього поняття. Зокрема, Т. Рейс, О. Максютіва підкреслюють, що ІКТ у дошкільній освіті виступають не лише інструментом подання інформації, а й засобом активізації пізнавальної діяльності, інтелектуального розвитку, розвитку мовлення та креативного мислення дітей [15]. У цьому контексті ІКТ постають не як самостійна галузь діяльності, а як компонент комплексного педагогічного процесу, що інтегрується в різні сфери дошкільного розвитку.

Згідно з позицією В. Бикова, ІКТ є важливим інструментом модернізації освіти, який забезпечує адаптацію освітнього середовища до потреб інформаційного суспільства [2]. Для дошкільної ланки це означає створення таких умов, де дитина має можливість пізнавати світ через цифрові сенсорні засоби, мультимедійні презентації, інтерактивні ігри, онлайн-платформи тощо.

З точки зору змістового наповнення, ІКТ в умовах ЗДО охоплюють кілька основних напрямів: розв'язкові програми та додатки (наприклад, логопедичні тренажери, мовленнєві ігри); мультимедійні презентації та віртуальні казки, які сприяють розвитку уяви й мовлення; сенсорні інтерактивні панелі і дошки, які активізують моторну, зорову та слухову діяльність; відеозв'язок і онлайн-комунікація, які особливо актуальні в умовах дистанційної або змішаної форми навчання.

Дослідники О. Іржавська, Л. Дворцова, зазначають, що інтеграція ІКТ в освітній процес ЗДО сприяє підвищенню його привабливості та відповідності сучасним вимогам завдяки зручному й візуально насиченому поданню матеріалу. Використання ІКТ забезпечує ефективне закріплення знань і навичок, активізує розв'язання пізнавальних і творчих завдань, дає змогу моделювати ситуації, демонструвати процеси та шукати шляхи вирішення проблем. Це також дозволяє пришвидшити передачу інформації та підвищити її якість засвоєння. Застосування цифрових засобів позитивно впливає

на розвиток уваги, пам'яті, мислення, мовлення, а також сприяє гармонійному інтелектуальному, емоційному та моральному становленню дошкільників. Крім того, ІКТ полегшують процес оцінювання результатів діяльності дітей [8].

Отже, сутність ІКТ у ЗДО полягає в поєднанні технічних можливостей із педагогічною доцільністю. ІКТ не просто замінюють традиційні засоби навчання, а стають платформою для інноваційної трансформації освітнього середовища, розвитку цифрової компетентності педагогів, підвищення якості освітніх послуг, орієнтованих на дитину.

Сучасна дошкільна освіта дедалі більше інтегрує ІКТ, що відповідає запитам часу та глобальним тенденціям цифровізації. Особливої актуальності це набуває в контексті інклюзивної освіти, де використання ІКТ відкриває нові можливості для підтримки дітей з ООП. У ЗДО ІКТ стають важливим інструментом реалізації диференційованого підходу, забезпечення доступності освітнього середовища та створення умов для гармонійного розвитку кожної дитини, незалежно від її індивідуальних можливостей і потреб.

ІКТ дозволяють адаптувати зміст і форму навчання до сенсорних, інтелектуальних, мовленнєвих, емоційно-вольових і моторних особливостей дитини. Завдяки широкому спектру цифрових рішень педагога можуть ефективно формувати мовлення, розвивати когнітивну сферу, сенсорну інтеграцію, навички комунікації та саморегуляції. Крім того, ІКТ полегшують взаємодію між педагогами, спеціалістами та батьками, забезпечуючи цілісний психолого-педагогічний супровід дитини.

Зважаючи на потребу систематизації знань у цій сфері, доцільно проаналізувати основні види ІКТ, які застосовуються в роботі з дітьми з ООП у ЗДО, з урахуванням їх функціональних можливостей, педагогічного потенціалу та корекційно-розвиткової ефективності.

Види інформаційно-комунікативних технологій, які використовують з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП) у закладі дошкільної освіти

ІКТ дедалі активніше інтегруються в освітній процес закладів дошкільної освіти, набуваючи особливої значущості у роботі з дітьми з ООП. Ці технології відкривають нові можливості для реалізації принципів доступності, диференціації, індивідуалізації та інклюзивності, дозволяючи кожній дитині максимально розкрити свій потенціал.

ІКТ, адаптовані до вікових і психофізіологічних особливостей дошкільників, можуть слугувати як засобом навчання, так і інструментом розвитку, корекції, комунікації та соціалізації. У контексті інклюзивної освіти вони забезпечують підтримку дітей з мовленнєвими, сенсорними, когнітивними, емоційно-вольовими й іншими порушеннями, створюючи умови для повноцінної участі у спільному освітньому середовищі.

Різноманіття сучасних цифрових ресурсів і пристроїв дозволяє педагогам обирати найбільш ефективні засоби для досягнення корекційно-розвиткових цілей: від логопедичних програм до інтерактивних ігор, від сенсорних тренажерів до альтернативних засобів комунікації. При цьому важливо не просто впроваджувати ІКТ у роботу, а й робити це усвідомлено – з урахуванням освітніх потреб конкретної дитини, методичних принципів та етичних засад взаємодії.

У таблиці 3 охарактеризовано основні види ІКТ, що використовуються в роботі з дітьми з ООП у ЗДО, з коротким описом кожного засобу та його функціонального призначення в освітньому процесі.

Таблиця 3

Види ІКТ, що використовуються в роботі з дітьми з ООП у ЗДО

№	Вид ІКТ	Характеристика	Застосування для дітей з ООП
1.	Інтерактивні дошки	Сенсорні панелі для демонстрації візуальних і звукових матеріалів	Розвиток мовлення, моторики, уваги, підтримка альтернативної комунікації
2.	Планшети / мультимедійні столи	Мобільні пристрої з навчальними програмами, іграми, тренажерами	Індивідуалізація навчання, підтримка комунікації, розвиток дрібної моторики
3.	Логопедичне програмне забезпечення	Спеціалізовані програми (напр., «Логомир», «Розвиток мовлення», «ДивоСвіт»)	Корекція звуковимови, лексики, граматичної структури мовлення
4.	Інтерактивні ігри та мультфільми	Анімовані продукти з навчальним змістом, що стимулюють емоційне реагування	Підвищення мотивації, розвиток соціальних навичок, корекція поведінки
5.	Сенсорні тренажери	Технології для стимуляції сенсорних систем (звукові, візуальні, вібраційні пристрої)	Сенсорна інтеграція, подолання гіпо- або гіперчутливості

6.	Альтернативні засоби комунікації (АСК)	Електронні комунікатори, які дозволяють дітям без мовлення висловлювати потреби та емоції	Діти з РАС, ДЦП, тяжкими порушеннями мовлення
7.	Візуальні розклади, піктограми	Електронні або друковані серії зображень, які структурують день	Формування передбачуваності, зменшення тривожності, розвиток розуміння
8.	Відеотренінги та відеомодельювання	Записи правильних моделей поведінки, емоцій, послідовностей дій	Для навчання соціальним сценаріям у дітей з РАС або порушеннями поведінки
9.	Цифрові мікроскопи та камери	Інструменти для вивчення природи, фіксації подій	Сприяють розвитку дослідницьких навичок, допитливості, описового мовлення
10.	Онлайн-платформи для комунікації з батьками	Застосунки типу ClassDojo, Google Forms, Viber-групи, хмарні щоденники	Підтримка інформованості, спільна участь у розвитку дитини, корекційний супровід удома

Отже, впровадження ІКТ у ЗДО є важливою умовою модернізації освітнього процесу, спрямованою на забезпечення доступності, індивідуалізації та інноваційності. ІКТ виступають не лише технічним інструментом, а й потужним педагогічним ресурсом, що

розширює можливості розвитку кожної дитини, зокрема тих, які мають особливі освітні потреби.

Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури та освітньої практики свідчить, що ІКТ здатні якісно змінювати підхід до організації освітньої діяльності в ЗДО, створюючи умови для ефективного пізнання, комунікації, творчості та самовираження дитини. Особливо це важливо у роботі з дітьми з ООП, для яких цифрові засоби стають не тільки допоміжними, а часто – базовими інструментами навчання, корекції, соціалізації та самореалізації.

Види ІКТ, адаптовані до потреб дітей з різними порушеннями розвитку, дозволяють вирішувати широкий спектр завдань – від логопедичної корекції до підтримки сенсорної інтеграції, мовленнєвого, когнітивного та соціального розвитку. Вони забезпечують не лише якісний освітній контент, а й емоційно безпечне середовище, де кожна дитина почувається прийнятою, зрозумілою й активною.

Успішне використання ІКТ у ЗДО потребує системної професійної підготовки педагогів, методичної підтримки, дотримання принципів педагогічної доцільності та вікової відповідності. Водночас необхідно уникати цифрового перевантаження дітей і зберігати баланс між традиційними й інноваційними формами взаємодії.

Отже, ІКТ у дошкільній освіті – це не лише сучасний інструмент навчання, а й міст до інклюзивного, різноманітного, відкритого для кожної дитини освітнього середовища.

Сучасний стан підготовки майбутніх вихователів до використання інформаційно-комунікативних технологій у роботі з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами

ІКТ є невід’ємною частиною життя дітей змалечку. Їх використання у ЗДО не є новизною, однак рівень ефективності інтеграції ІКТ у педагогічну практику багато в чому залежить від рівня фахової підготовки вихователів. Майбутній вихователь має володіти не лише базовими цифровими навичками, а й умінням добирати та

адаптувати цифрові інструменти відповідно до потреб кожної дитини, зокрема дитини з ООП.

Науковці наголошують на особливостях професійної підготовки педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, формуванні інклюзивної компетентності, розвитку емпатії, толерантності, вміння працювати в команді фахівців мультидисциплінарного супроводу. Однак недостатньо висвітленими залишаються інтеграційні аспекти формування здатності майбутніх вихователів використовувати ІКТ саме в умовах інклюзивного середовища.

Особливо актуальним це питання стає у світлі змін, внесених до стандартів вищої освіти України зі спеціальності А2 «Дошкільна освіта», де серед очікуваних результатів навчання чітко визначено вміння застосовувати інформаційні технології у професійній діяльності, організовувати освітній процес з урахуванням індивідуальних потреб дітей, планувати та реалізовувати освітні програми відповідно до принципів інклюзії.

Крім того, низка досліджень вказує на те, що більшість педагогічних ЗВО не мають достатньо сформованої інституційної політики щодо цифрової трансформації освітнього процесу. Це виявляється в обмеженій кількості навчальних дисциплін, орієнтованих на практичне оволодіння ІКТ у професійній діяльності з дітьми, обмежених можливостях цифрової лабораторної та матеріально-технічної бази, а також у недостатній міждисциплінарній інтеграції знань студентів.

Поряд із цим, в умовах воєнного стану та пов'язаних із ним викликів (евакуація, дистанційне навчання, міграція родин, збільшення кількості дітей з психоемоційними порушеннями) проблема адаптації ІКТ до роботи в інклюзивному середовищі постала з новою актуальністю. У цих умовах сучасні вихователі мають бути здатними створювати безпечне цифрове середовище, забезпечувати візуальну підтримку дітей, добирати сервіси для комунікації та когнітивної підтримки, користуватися інструментами онлайн-спостереження та оцінювання.

Отже, нагальна потреба у цілісному дослідженні проблеми формування у майбутніх вихователів готовності до застосування ІКТ у роботі з дітьми дошкільного віку з ООП, зумовлює необхідність створення системного науково-методичного підходу до організації цього процесу в ЗВО.

Такий підхід має ґрунтуватися на поєднанні теоретичних засад (інклюзивна педагогіка, інформаційна дидактика, андрагогіка), компетентнісного підходу, методик активного навчання, а також практичної підготовки в умовах інклюзивних груп закладів дошкільної освіти.

Підготовка майбутніх вихователів до ефективного застосування ІКТ у роботі з дітьми дошкільного віку в інклюзивному середовищі передбачає вивчення комплексу навчальних дисциплін, які охоплюють педагогічні, психологічні, інформаційні та спеціальні аспекти професійної діяльності. Зміст цих предметів має забезпечувати не лише засвоєння знань, а й формування практичних умінь, ціннісного ставлення до інклюзивності та цифрової культури, а саме:

1. Інформаційно-комунікативні технології в освіті (цей курс формує у студентів уявлення про сучасні цифрові інструменти, платформи, сервіси, що використовуються в освітньому процесі. У межах дисципліни опрацьовуються такі теми, як віртуальні освітні середовища, інтерактивні дошки, адаптивні програми, технології доповненої реальності, мультимедійні ресурси для дошкільників. Особливу увагу приділено принципам цифрової безпеки та цифрової інклюзії).

2. Теорія і методика використання ІКТ у дошкільній освіті (цей предмет передбачає занурення у специфіку застосування ІКТ саме у роботі з дітьми дошкільного віку. Вивчаються вікові особливості сприйняття інформації, принципи дозованого використання цифрових засобів, методика добору ігрових освітніх ресурсів, педагогічні стратегії цифрового супроводу дітей з ООП).

3. Основи інклюзивного навчання (метою вивчення дисципліни є формування базових уявлень про принципи інклюзії, нормативно-правові засади інклюзивної практики, особливості

розвитку дітей з різними нозологіями. Важливою складовою є вивчення бар'єрів у доступі до освіти та стратегій їх подолання через технології підтримки, зокрема ІКТ).

4. Спеціальна психологія та педагогіка (цей курс забезпечує глибше розуміння психофізіологічних особливостей дітей з ООП, типології порушень розвитку, специфіки формування пізнавальної та емоційно-вольової сфери. Дисципліна слугує підґрунтям для індивідуалізації підходів у роботі з дітьми засобами ІКТ).

5. Дошкільна педагогіка (охоплює основи виховання та навчання дітей раннього і дошкільного віку, освітні програми, планування освітнього процесу. В межах теми також розглядаються дидактичні принципи, які стають базою для подальшого проектування цифрового навчального контенту).

6. Методика організації освітнього процесу в ЗДО (цей курс є прикладним і орієнтованим на формування готовності до планування занять, створення освітнього середовища, добору методів і форм роботи. Значна частина навчального часу присвячується практичному моделюванню занять з використанням цифрових засобів, у т.ч. у змішаному форматі).

7. Психолого-педагогічні основи роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (дисципліна спрямована на розвиток інклюзивної компетентності. У межах курсу майбутні вихователі опановують прийоми спостереження за дітьми з ООП, інтерпретації їхніх потреб, а також знайомляться з цифровими ресурсами для корекційної та компенсаторної роботи).

8. Комунікація в інклюзивному середовищі (вивчаються моделі взаємодії з дітьми, батьками, асистентами, фахівцями мультидисциплінарної команди. Аналізується використання ІКТ у підтримці комунікативного розвитку (альтернативна та додаткова комунікація – АДК), що особливо важливо при мовленнєвих порушеннях у дітей).

10. Практика в інклюзивних групах ЗДО (у рамках навчальних і виробничих практик студенти проходять стажування у закладах, які реалізують інклюзивну модель. Практика охоплює спостереження за застосуванням ІКТ, участь у розробці занять,

створення цифрових ігор та супровід дітей з ООП у цифровому середовищі).

Висновки

Проведене дослідження дало змогу комплексно осмислити теоретико-методологічні основи підготовки майбутніх вихователів до ефективного використання інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) у роботі з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзивного освітнього середовища. На основі аналізу наукової літератури, освітньої політики, педагогічної практики та вимог сучасного суспільства було сформульовано концептуальні підходи до оновлення змісту професійної підготовки вихователів у закладах вищої освіти.

Сучасний вихователь ЗДО має володіти цілою низкою фахових компетентностей, які забезпечують його здатність не лише організовувати якісний освітній процес, але й робити його доступним, технологічно ефективним і інклюзивно спрямованим. У цьому контексті вміння працювати з ІКТ, зокрема з тими, які адаптовані для дітей з ООП, виступає не просто професійною перевагою, а необхідною умовою якісної дошкільної освіти.

Підготовка до використання ІКТ у роботі з дітьми в інклюзивному середовищі повинна ґрунтуватися на поєднанні кількох взаємодоповнюючих підходів: компетентнісного, особистісно-орієнтованого, та рефлексивного. Саме така інтеграція створює підґрунтя для формування в майбутнього вихователя не лише знань про сучасні технології, а й здатності адаптувати їх до індивідуальних потреб кожної дитини, включно з дітьми, які мають мовленнєві, сенсорні, емоційно-вольові чи інтелектуальні порушення.

Аналіз освітнього процесу у ЗВО свідчить, що досягнення цієї мети можливе за умови цілеспрямованого впровадження в освітні програми низки дисциплін, орієнтованих на розвиток цифрової, інклюзивної та педагогічної грамотності. До таких дисциплін належать: «ІКТ в освіті», «Методика використання ІКТ у дошкільній освіті», «Основи інклюзивної освіти», «Комунікація в інклюзивному середовищі» тощо. Важливе значення має практична складова підготовки – педагогічна практика, моделювання освітніх ситуацій,

кейс-аналіз, тренінги з використанням ІКТ-рішень для роботи з дітьми з ООП.

Інформаційно-комунікативні технології розглядаються в дослідженні не як самоціль, а як інструмент забезпечення доступності, адаптації та індивідуалізації освітнього процесу. Їх значення особливо зростає в умовах інклюзії, коли педагог має не лише навчити дитину, а й забезпечити емоційну безпеку, комунікативну підтримку, створити передбачуване та візуально зрозуміле середовище.

ІКТ виконують ці функції завдяки використанню інтерактивних дошок, сенсорних панелей, адаптивного ПЗ, альтернативної та додаткової комунікації (АДК), мультимедійних ресурсів, онлайн-сервісів для взаємодії з батьками.

У результаті дослідження встановлено, що ефективне впровадження ІКТ в умовах інклюзивного ЗДО можливе лише за наявності в педагога системного розуміння педагогічної доцільності таких технологій, здатності оцінювати їхній вплив на розвиток конкретної дитини, гнучко реагувати на труднощі та співпрацювати з командою фахівців. У зв'язку з цим підвищується роль міждисциплінарної підготовки, формування цифрової педагогічної етики, дотримання принципів дозованості, доступності, гуманізму й рефлексії.

Отже, підготовка майбутніх вихователів до використання ІКТ у дошкільній освіті в умовах інклюзії – це складний, багаторівневий, динамічний процес, який вимагає оновлення освітніх програм, модернізації форм і методів навчання, забезпечення сучасною технічною базою, підготовки викладацького складу та формування професійної цифрової культури майбутнього педагога.

Така підготовка має реалізовуватися не епізодично, а як цілісна стратегія педагогічної освіти, що відповідає потребам дітей, батьків і суспільства в умовах цифрового й інклюзивного розвитку освіти.

Список використаних джерел

1. Бєленька Г. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : моногр. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. 332 с.

2. Биков В. Ю. Інформаційна компетентність педагога XXI століття // *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. № 3 (83). С. 5-16. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4370> (дата звернення: 05.01.2025).

3. Богуш А. М., Березовська Л. І., Діхтяренко С. В., Маліновська Н. В., Найда Р. Г. Психолого-педагогічний супровід формування професійно-методичної спрямованості особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти: (колективна монографія) / За заг. і наук. ред. дійсного члена НАПН України доктора педагогічних наук, професора А.М. Богуш. Івано-Франківськ : HAIP, 2023. 296 с.

4. Бондар Т., Пинзеник О. Сучасні підходи до формування фахової компетентності вихователів закладів дошкільної освіти. *Молодь і ринок*. 2023. № 1. С. 69-74. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Mir_2023_1_15 (дата звернення: 07.05.2025).

5. Доманюк О. М., Тимош Ю. В. Особистісно орієнтований підхід у підготовці вихователів закладів дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 25(2). С. 59-62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2020_25%282%29__14 (дата звернення: 07.02.2025).

6. Зданевич Л. Професійна підготовка майбутнього вихователя до роботи з дезадаптованими дітьми як педагогічна проблема. *Молодь і ринок*. 2015. № 1. С. 23-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_1_7 (дата звернення: 07.02.2025).

7. Іванюк І. Г. Рефлексивний підхід у професійній підготовці педагогів в умовах цифрової трансформації освіти. *Часопис психолого-педагогічних наук*. 2022. № 89. С. 25-30. URL: https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/89/89_2022.pdf (дата звернення: 05.02.2025).

8. Іржавська О., Дворцова Л. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у дошкільному навчальному закладі. *Дошкільний навчальний заклад*. 2015. № 3. С. 2-11.

9. Карпенко М. М. Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес як ключовий напрям розвитку сучасної освіти : аналітична записка. Київ : Нац. ін-т стратегіч. досліджень, 06.09.2021. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/intehratsiya-informatsiyno-komunikatsiynykh-tekhnohohiy-u> (дата звернення: 05.02.2025).

10. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): навч. посібник для вузів. Київ. : Освіта, 1998. 255 с.
11. Микитенко П. В. Теоретико-методичні засади веб-орієнтованої методичної системи інформатичної підготовки майбутніх магістрів медицини / П. В. Микитенко ; дис. на здобуття ступ. д-ра пед. наук. 09.12.2024. URL: <https://www.uacademic.info/ua/document/0524U000374> (дата звернення: 05.01.2025).
12. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
13. Про освіту : Закон України від 06.10.2024 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (дата звернення: 07.05.2025).
14. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти»: Наказ Міністерства від 19 жовтня 2021 р. № 755-21. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 07.02.2025).
15. Рейс Т., Максютова О. Інноваційні технології в освіті: впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. 2024. Випуск 1(36). С. 160-171.
16. Цегельник Т., Захарова Г., Силенко Ю. Потенціал застосування цифрових технологій в освітньому середовищі ЗВО при підготовці майбутнього педагога. *Молодь і ринок*. 2024. № 5 (225). С. 30-34. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.304926> (дата звернення: 07.02.2025).
17. Цегельник Т., Марєєва Т. Сучасні методики підготовки майбутніх педагогів в умовах інклюзивної освіти. *Multidisciplinární mezinárodní vědecký magazín «Věda a perspektivy»*. 2022. № 2(9). С. 220-233. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=iFFEgk_oAAAAJ&pagesize=80&citation_for_view=iFFEgkoAAAAJ:Y0pCki6q_DkC (дата звернення: 07.07.2025).
18. Шевченко О., Каричковський В. Професійна підготовка майбутніх педагогів позашкільної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 84. Том 3. С. 59-62.
19. International Standart Classification of Education ISCED 2011. UNESCO Institute for Statistics P.O. Box 6128, Succursale Centre-Ville Montreal, Quebec H3C 3J7 Canada. 2012.

ПЕРЕЛІК
партисипативних та інтерактивних технологій і методів,
зазначених у монографії

Бібліодидактика
Дидактичний кейс
Дидактичний куферок
Досягнення студентських команд (Student Teams – Achievement
Division (STAD))
Жук у вусі
Інформаційно-комунікативні технології
Інформаційно-комунікаційні технології
Кейс-стаді
Клас до гори дригом
Колективне співробітництво
Команда–Гра–Турніри (Teams–Games–Tournaments (TGT))
Методичний консилиум
Освітній геокешинг
Освітній WEB-квест
Пазл (Jigsaw)
Партисипативне проєктування
Партисипативний імерсивний театр
Рольова гра
Світове кафе (World Café)
Семпл-технологія
Сім капелюшків мислення
Симуляційне (імітаційне) моделювання
Скаффолдінг
Технологія «Колесо Педагогіки»
Технологія кооперативного навчання
Технологія моделювання (Simulation-Based Learning)
Технологія «Морока»
Технологія «Освітній WEB-квест»
Технологія «Рефлексія над змістом навчального матеріалу»
Технологія «Риштування»

Технологія «Стискання отриманої інформації»
Технологія форсайт
Тренінг взаємодії
Фасилітація
Фішбоун
Форсайт-гра
SCAMPER-метод
SWOT-аналіз
PEST-аналіз
Think-Pair-Share («Подумай – Обговори – Поділись»)

Наукове видання

Авторський колектив:

Атрощенко Т., Граб О., Деснова І., Дудаш О.,
Зданевич Л., Крутій К., Молнар Т., Пісоцька Л.,
Попович О., Цегельник Т., Шоробура І., Ющик Л.

**Інноваційні педагогічні технології
у підготовці фахівців
дошкільної та початкової освіти
до роботи в закладах освіти**

МОНОГРАФІЯ

За науковою редакцією
К.Л.Крутій, Л. В. Зданевич

Формат 60 x 84 1/16.
Ум. друк. арк. 23,25.
Наклад 300. Зам. № 14/2025.

Видавець і виготовлювач ФОП Цюпак А.А.
м. Хмельницький, вул. Ломоносова, 17, тел. 0673932668,
Свідоцтво про держреєстрацію видавців, виготівників
та розповсюджувачів видавничої продукції
серія ХЦ № 019 від 22.02.2002 р.